

KANSANTANSSI

Mitä kansantanssit ovat?

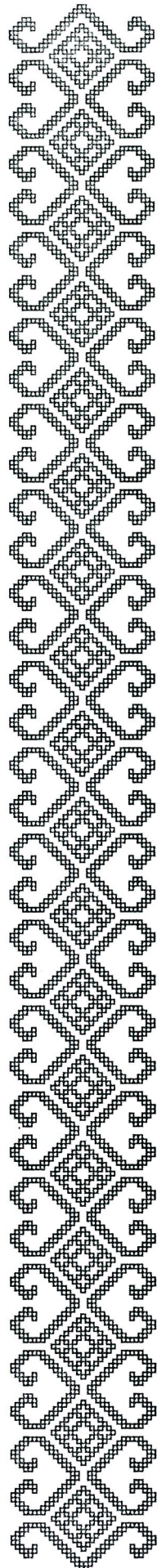
Kansan keskuudessa on tanssittu aina. Hovin ja yläluokan juhlien sievät ja ylväät tanssit ovat pienen ajan kuluttua tavoittaneet myös alemmat kansankerrokset, jotka tapasivat muokata tansseja rempseämmiksi ja mutkattommiksi. Tanssi on kuulunutkin kiinteästi erilaisiin juhlatilaisuuksiin: esimerkiksi hääjuhlat ja sadonkorjuun päättänyt kekri ovat olleet tanssintäyteisiä. Etenkin nuoriso on toki kokoontunut tanssimaan ja iloitsemaan yhdessä muulloinkin; tanssiminen on ollut luonteva ja lähes ainut sallittu tapa sukupuolten väliseen sosiaaliseen kanssakäymiseen. Näitä kiinteästi entisajan elämään liittyneitä tansseja alkoivat ylioppilaat tietoisesti kerätä talteen 1800-luvun lopulta lähtien. Vuosikymmeniä kestäneen ahkeran muistuinmerkitsemisen ja tallentamisen ansiosta maamme runsas tanssiperinne on säilynyt elävänä meidän päiviimme asti.

Tanssin historia

Luonnonkansojen tanssilla on aina ollut jokin tarkoitus: tanssimisella on pyritty vaikuttamaan suotuisasti jumaliin, jotta sadosta tulisi runsas, sairaudet paranisivat jne. Näiden maagisten tanssien joukossa ovat kauimmin säilyneet seremonialliset siirtymäriitit kuten erilaiset hääntanssit. Vanhojen säestyksettömien tanssien jälkeen on kuitenkin musiikista tullut merkittävä osa tanssien kehitystä.

Suomessa ja Karjalassa vanhinta tunnettua tanssikerrostumaa edustavat laulutanssit ja piirileikit. Laulutanssit eivät olleet ennalta määrättyjä, vaan tanssi kulki aina tilanteen mukaan. Otteet ja kuviot olivat vapaita: kuljettiin piirissä tai ketjussa, vaihdettiin paikkaa, mentiin käden alta tai portista jne. Myös laulusävelmiä voitiin varioida. Ajallisesti laulutansseja seurasivat piirileikit, jotka olivat suosittuja vielä 1900-luvullakin.

Säätyläisiltä omaksuttiin 1700-luvulla Ranskasta lähtöisin oleva menuetti. Se yleistyi Suomessa etenkin ruotsinkielisillä seuduilla. Samaan aikaan maahamme saapui myös

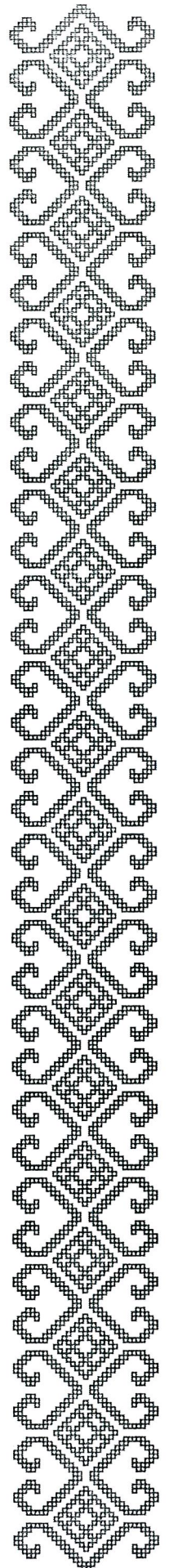
puolalainen polska, jota tanssittiin aluksi pareittain ja myöhemmin piiripolskana etenkin häissä.

Suosituimpia ja laajimmalle levinneitä tansseja olivat Englannin maalaisväestön ja porvariston tanssimat kontratanssit. Varsinkin 1800-luvun aikana erilaiset kontratanssit yleistyivät Suomessa aina Karjalaa myöten, ja niistä tulikin illanviettojen tärkeitä elementtejä. Kontratansseja tanssittiin ensin solakuvioissa, myöhemmin neliössä tai rivissä. Neliössä tanssittavista kontratansseista eli katrilleista tuli tavallisimpia Suomessa tanssittuja tansseja. Pitkissä monivuoroisissa katrilleissa toistuivat aina tietyt vakio-osat, joistakin katrilleista tunnetaan myös parivuoroisia lyhennelmiä. Karjalassa kontratansseihin lisättiin vielä alueelle tyypillinen kisavuoro, joka oli improvisoitua tyttöjen ja poikien välistä kisailua ja taidonnäytteitä.

1900-luvulle tultaessa ei ryhmätansseja enää juurikaan tanssittu. Niiden paikan olivat ottaneet erilaiset paritanssit, vanhimpana näistä valssi. Suomessa suosituimmaksi paritanssiksi nousi kuitenkin polkka, jonka vauhdikas askelikko liitettiin mukaan myös moniin vanhoihin kontratansseihin. Yhä yleisiä paritansseja ovat myös jenkka sekä marsurkka. Lyhytaikaisiksi muotitansseiksi 1800- ja 1900-luvun vaihteessa jäivät esimerkiksi Kehruuvalssi, Vengerkka ja Krakoviak, joita nykyään tanssitaan ns. vanhoina tansseina. Oikeastaan kaikki nykyisin ”vanhoina ja aitoina kansantansseina” pidetyt tanssit ovat joskus olleet uusia muotitansseja, jotka ajan kuluessa ovat unohtuneet tavallisesta käytöstä. Uudempia esimerkkejä muotitansseista ovat viime vuosikymmenten tiputanssi, lambada ja macarena.

Suomalaisen kansantanssin tyylipiirteitä

Suomalaiselle kansantanssille ominaiset piirteet erottavat sen muiden maiden kansantanssista. Vaikka luonnollisesti maamme sisälläkin on eroja tanssityyleissä – ilmaisehan jopa yksittäinen tanssija omaa persoonaansa itselleen tyyppillisellä tanssitavalla – raja naapurimaihimme on kuitenkin juuri erilaisten tyylipiirteiden ansiosta selkeä. Tyylipiirteet eivät silti ole mikään tiukka säännöstö, vaan pikemminkin juuri suomalaisille ominainen tapa tanssia.

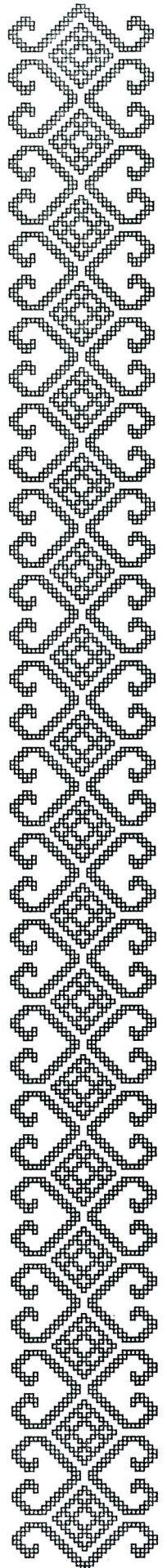
Suomalaisessa tanssiperinteessä on nähtävissä kolme erillistä aluetta: rannikkojen ruotsinkieliset alueet, Raja-Karjalan ortodoksialue ja muu Suomi. Karjalan aluekaan ei ole yksi yhtenäinen kokonaisuus, vaan Etelä- ja Keski-Karjalan lisäksi on erotettavissa vielä vienankarjalaiset, vepsäläiset ja inkeriläiset tanssit.

Suomen tanssiperinne on tavattoman rikas, ja sitä on merkitty muistiin monipuolisesti. Suomalaiset kansantanssit ovat luonteeltaan arvokkaita seurustelutansseja, niitä ei siis alun perin ole tarkoitettu näyttämöllä esitettäväksi. Tanssit ovat olleet kaikille tarkoitettua viihdykettä, jossa miehillä sekä naisilla on ollut omat yhtä tärkeät roolinsa. Apuvälineitä kuten keppejä tai huiveja ei juurikaan ole käytetty. Askel on pääasiallisesti pysynyt matalana. Suomalaisissa tansseissa on käytetty paljon toistoa: erilaiset vuorot ja pyörinnät on tehty useaan kertaan. Karjalaiset tanssit ovat saaneet muuta maata enemmän vaikutteita Venäjältä, mutta silti karjalaiset eivät koskaan ole menettäneet omaa vaatimatonta mutta ylvästä tanssitapaansa. Karjalaiset tanssit ovat täsmällisiä, mutta toisaalta niihin on usein liitetty muualla Suomessa tuntemattomampi improvisaatio-osa.

Kansantanssin peruskäsitteitä

Kuviot: Suomalaisia kansantansseja tanssitaan perinteisesti muutamassa yleisimmässä kuviossa. Yksinkertaisin muodostelma on useiden pariin muodostama pitkä ketju, jossa kaikki tanssijat pitävät toisiaan kädestä. Pyöreä piiri voi muodostua joko kaikista toisiaan kädestä kiinni pitävistä tanssijoista tai erillisistä pareista, jotka tanssivat piiri-muodostelmassa. Etenkin katrilleja tanssitaan sen sijaan neljän tai kahdeksan parin muodostamassa neliökuviossa. Vastakkaisriveissä aina kaksi paria seisoo toisiaan vastakkain, kun taas solakuviossa tytöt ja pojat seisovat omissa riveissään vastatusten.

Otteet: Parit voivat pitää toisistaan kiinni esimerkiksi seisten rinnakkain tytön vasen käsi pojan oikeassa kädessä, vastatusten kätellen oikeilla käsillään tai molemmat kädet käsissä. Käsikynkässä pari katsoo samaan suuntaan, kyynärkourussa taas pyöritään saman puolen kyljet vastakkain. Pyörintäotteita ovat myös esimerkiksi olkavarsioite, jossa pari pitää toisiaan kiinni olkavarsista, ja vyötäröote, jolloin poika pitää tyttöä kiinni vyötäröstä tytön käsien ollessa pojan olkapäillä. Muita yleisimpiä otteita ovat laukkaote, jossa parin yhdessä olevat kädet on nostettu sivulle olkapäiden korkeudelle, sekä tavallinen tanssiote.

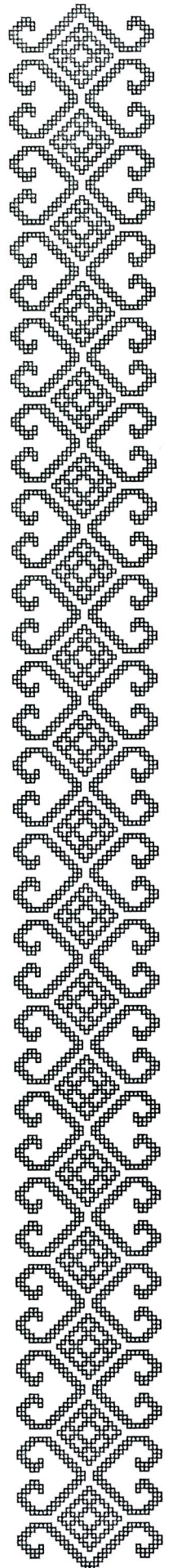
Askelikot: Kansantanssien askelikoista tavallisimpia ovat kävely, juoksu ja etenkin karjalaisissa tansseissa tyypillinen puolijuoksu sekä erilaiset hyppelyaskelikot. Vauhdikkaita askelikkoja ovat myös laukka ja vaihtoaskelikko. Myös paritansseina tunnetut polkka, jenkka, masurkka ja valssi ovat kansantanssien vakioaskelikkoja. Karjalaisten tanssien näyttäviä sooloaskelikkoja ovat poikien ripaska ja tyttöjen erilaiset siiputusaskelikot, jotka ovat jokaisen tanssijan taidonnäytteitä.

Vakio-osat: Monissa suomalaisissa kansantansseissa toistuvat samanlaiset vakio-osat. Paripyörintä erilaisissa otteissa on yksi yleisimmistä. Kahden vastakkaisparin tanssimia paljon toistuvia vuoroja ovat vastuu, läpikäynti ja paikanvaihto. Vastuussa – tanssijoiden välisessä tervehdyksessä – molemmat parit kulkevat toisiaan kohti neljällä askeleella ja perääntyvät takaisin omille paikoilleen samalla askelmäärällä. Läpikäynnissä sekä paikanvaihdossa vaihdetaan vastakkaisen parin kanssa paikkaa, ja yleensä palataan samoin myös takaisin. Vastaparien kanssa tanssitaan myös erilaisia karkeloita, joiden aikana sekä huomioidaan toiset tanssijat että vaihdetaan sujuvasti paikkaa kuviossa. Koko kuvion tanssimia vakio-osia ovat esimerkiksi kättely ja erilaiset pujottelut.

Kansantanssi tänään

Kansantanssi elää vahvasti lukuisten harrastajiensa keskuudessa. Se on oiva harrastus niin lapsille kuin aikuisille, vaativan tanssitaiteen ystäville ja omaksi ilokseen tanssiville. Suomessa on useita suuria valtakunnallisia järjestöjä, joissa kansantanssi on joko osana toimintaa tai ainut toimintamuoto. Karjalainen Nuorisoliitto on yksi näistä järjestöistä, joille tanssiperinteen vaaliminen on tärkeää.

Kansantanssia esitetään runsaasti. Alkujaan seurustelutanssit vaativat tosin näyttämösovituksina muokkaamista yleisöystävällisemmiksi. Kansantansseja esitetään vain harvoin täsmälleen muistiinmerkityssä muodossa. Silti voidaan puhua aidoista kansantansseista niin kauan kun tanssien luonne ei muutu. Nykyisin esitetään paljon myös kansantansseihin perustuvia koreografioita ja tanssiteoksia. Niissä askeleet ja muut tanssin elementit ovat usein täysin perinteisiä, mutta kokonaisuus ei varsinaisesti perustu autenttisiin lähteisiin. Nämä molemmat tavat esittää kansantanssia ovat arvokkaita, ja niille molemmille löytyy harrastajia. Suomalainen kansantanssi tänä päivänä on tasokasta kulttuuria.

Perinnetuokion suunnitelma

Tavoite: Opetella karjalaisia kansantansseja

Kulku: Pienempien lasten kanssa voidaan aloittaa helpommista porttileikeistä, vähän vanhemmille opetetaan Seni.

PORTTILEIKKEJÄ

Porttileikkejä on leikitty koko Suomessa. Alkuperäinen ruotsalainen Bro, Bro, Bröllop (Hura hura häitä, nämä sanat ovat nuotissa) on saanut rinnalleen monenlaisia käännöksiä. Hura hura heijaan sanat ovat Lavansaarelta ja lähteenä on käytetty Nuorisoliiton hiiren virs, katin tarina –julkaisua. Lintuparka ja Avvaa portti –sanojen lähde on Lystiä leikkiä –kirja.

1. Hura hura heijaa

Hura hura heijaa
Kello löi jo kaksitoista
Keisari seiso palatsissaan.
Niin valkea kuin lumi
Niin musta kuin multa.
Minkä tähden sotamies
On parempi kuin herra?
Se kun tulee viimeiseksi
Ompi kuoleva.

2. Lintuparka

Käypä tänne lintuparka,
Vaikka olet pelko, arka.
Tänne jää, tänne jää,
Lintuparka, tänne jää.

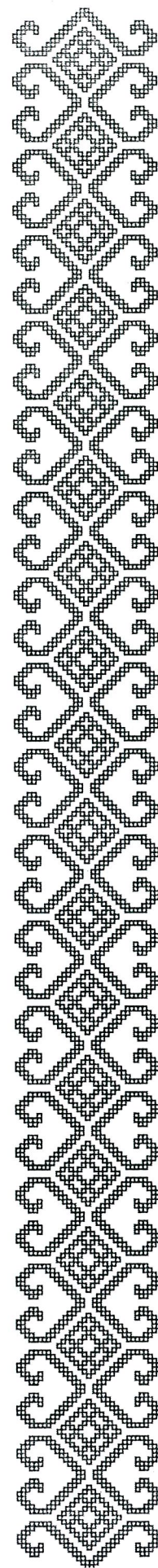
3. Avvaa portti

Avvaa portti, anna mennä,
Lyö hevosta hännän päälle.
Hei riituma rallallei,
Kittilä, kattila kallallei.

Alkukuvio: Kahden lapsen muodostama portti seisoen vastakkain kädet käsissä, muut leikkijät pitkänä jonona

Askelikko: Juoksua

Leikki: Kumpikin portissa seisova keksii itselleen nimen (esim. ruusu-orvokki, mansikka-mustikka). Leikkijät kulkevat portin alta juosten. Runon viimeisellä sanalla portti sulkeutuu ja kiinni joutuneelta kysytään kuiskaten: ”Kumman otat, ruusun vai orvokin?” Kiinni otettu valitsee ja asettuu oikean portinpylvään taakse seisomaan. Leikki jatkuu, kunnes kaikki ovat joutuneet kiinni ja asettuneet pylväiden taakse. Lopulta kisaillaan, kumpi puoli saa käsistä kiskomalla vedettyä toisen kumoon.

Hura hura häitä

Hu - ra, hu - ra häi - tä, kel - lo loi jo kak - si - tois - ta, kei - sa - ri
 sei - soo pa - lat - sis - saan, niin mus - ta kuin mul - ta, niin
 val - ke - a kuin lun - ta Mi - tä var - ten so - ta - mics on pa - rem - pi kuin
 her - ra? Se ken tu - lee vii - mei - sek - si, om - pi kuo - le - ma.

Lintuparka

Käy - pä tän - ne, lin - tu - par - ka, vaik - ka o - let pel - ko, ar - ka
 Tän - ne jää, tän - ne jää, lin - tu - par - ka, tän - ne jää!

Avvaa portti

Av - vaa port - ti an - na men - nä, lyö he - vos - ta hän - nän pääl - le.
 Hei, ri - tu - ma ral - lal - lei, kit - ti - lä, kat - ti - la kal - lal - lei

SENI

Viola Malmi opetti tämän toisinnon Karjalaisten kansantanssien kurssilla 28.-29.5.1988 Tampereella.

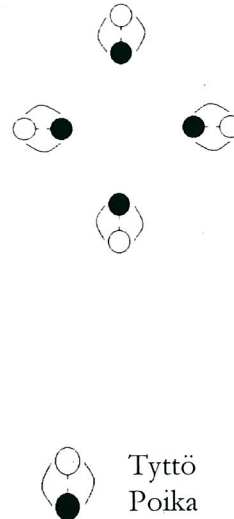
Alkukuvio: pariipiiri

Askelikko: kävelyä

Tahdit: Ohje:

1-4 Lyödään kädet yhteen seuraavasti:

- omat kädet yhteen
- parin kanssa molemmat kädet yhteen
- omat yhteen
- parin kanssa oikeat yhteen
- omat yhteen
- parin kanssa vasemmat yhteen
- omat yhteen
- parin kanssa molemmat yhteen

5-6 Paripyörintä oman parin kanssa tanssiotteessa 4 kävelyä myötäpäivään kierros ympäri.

7-8 Tyttö pyörähtää oman oikean kätensä alta myötäpäivään ja vaihtaa samalla piirissä 4 askeleella seuraavan pojan pariksi.

1-8 Tanssi alkaa alusta uuden parin kanssa

9-16:; Kolmannella ja neljännellä kerralla taputetaan muuten samalla tavalla, mutta omia käsiä taputetaan yhteen aina kaksi kertaa, parin käsiin kerran

1-8:; Viidennellä ja kuudennella kerralla toistetaan ensimmäisen kerran taputukset, mutta tuplanopeudella eli taputussarja ehti mennä kaksi kertaa läpi ennen paripyörintää.

1.5 kertaa

SENI

